

TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ MASALLARIN KELİME – CÜMLE UZUNLUKLARI VE OKUNABİLİRLİK DÜZEYLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

AN EVALUATION ON THE WORD-SENTENCE LENGTHS AND
READABILITY LEVELS OF TALES IN TURKISH TEXTBOOKS

Kemal Zeki ZORBAZ¹

ÖZ

Bu çalışmada, ilköğretim Türkçe ders kitaplarındaki masalların kelime ve cümle uzunluklarının sınıflara göre değişimi ve metinlerin okunabilirlik düzeyleri incelenmiştir. Metinlerin okunabilirlik düzeylerinin belirlenmesinde, Ateşman'ın Türkçe için Flesch'ten uyarladığı, kelime ve cümle uzunluğunu temel alan formül kullanılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre; ders kitaplarına alınan masalların kelime ve özellikle cümle uzunluklarının, öğrencilerin sınıf düzeylerine göre düzenli bir artış göstermediği, cümle uzunluğu ve okunabilirlik açısından metinlerde altıncı sınıfa geçişte bir değişiklik olduğu, bunun dışında sınıflara göre belirli bir değişimin olmadığı söylenebilir. Genel olarak ilköğretimde, metinlerin okunabilirlik düzeyi kolaydır.

Yapılan t-testi sonucunda cümle uzunluğu ve okunabilirlik yönüyle, yalnızca kademeler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Okunabilirlik, Metin Seçimi, Ders Kitabı, Türkçe Öğretimi.

ABSTRACT

This study examined the readability level and variation of word and sentence length of tales in different grade levels of primary school Turkish lesson textbooks. A text's readability level was determined using Ateşman's formula – based on word and sentence length – which was adapted into Turkish from Flesch's Reading Ease Formula. The results of the study revealed that the story texts in primary school textbooks do not change per their word and sentence lengths in different grade levels. The only variance observed was in the sentence length and readability level in the sixth grade. It is concluded that, in general, the readability levels of primary school Turkish lesson textbook tales are easy. Sentence length and readability data were analyzed using two independent sample t-tests. The results of these analyses demonstrated that a meaningful difference was observed only beyond the first and second grades.

Keywords: Readability, Text Selection, Textbook, Turkish Instruction.

¹ Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Bölümü.
Elmek: zorbaz@gazi.edu.tr, kemal_zeki@yahoo.com

GİRİŞ

Öğretmenler, öğretimin kalıcılığını arttırmak amacıyla çeşitli öğretim materyalleri kullanırlar. İlköğretim Türkçe Dersi 1–5. Sınıflar Öğretim Programına (2005) göre Türkçe derslerinde öğretmenler; kitap, dergi, gazete, mektup vb. gibi yazılı materyalleri; fotoğraf, resim, afiş, grafik, karikatür, vb. gibi görsel materyalleri; radyo, teyp, ses bantları, vb. gibi işitsel materyalleri; film, çizgi film, vb. gibi görsel/işitsel materyalleri kullanabilirler. Ancak ülkemizde ders kitapları öğretim materyalleri içinde ayrı bir öneme sahiptir.

İlköğretim Okulları Türkçe Eğitim Programında (2002: 38) Türkçe öğretiminde kullanılacak araç-gereçler kısmında “Türkçe öğretiminde en belli başlı ve yaygın araç olarak geleneksel ders kitabını tanıyoruz” ifadesi yer almaktadır. Ceyhan ve Yiğit’e (2004: 26) göre ders kitapları; eğitim hizmetlerinin vazgeçilmez araçları olarak insan kaynaklarının niteliğinin geliştirilmesinde, öğretmenler, fizikî olanaklar ve eğitim programları kadar önemli bir yere sahiptir. Bu durumun önemli bir gerekçesi olarak Yalçın (1996: 24), ülkemizde ders araç ve gereçlerinin sınırlı olması dolayısıyla halen eğitimin en önemli aracının ders kitapları olduğunu ifade etmiştir. Bu ifadeye koşut olarak Özbay (2002: 37), araştırmasında, Türkçe öğretmenlerinin derslerini büyük oranda (% 94,44) ders kitabına bağlı kalarak işlediklerini ortaya koymuştur. Bütün bu öneminden dolayı, ders kitaplarının beklentileri ve ihtiyaçları en üst düzeyde karşılayabilecek nitelikte hazırlanmasına ihtiyaç vardır.

Sever’e (2003: 17) göre, temel okuma-yazma becerisinin kazanılmaya başlandığı ilköğretim dönemindeki çocukların öğretimde karşılaştıkları metinler ve kitaplar, onların öğrenimlerinin ileriki aşamalarında okuma alışkanlığı edinmiş birer okur olarak yetişmelerinde önemli bir sorumluluk üstlenir. Öte yandan Coşkun’a (2003: 126) göre alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrenciler, ders kitapları dışında okuyacak kitap bulmakta zorlanmaktadırlar. Bu durumda Türkçe ders kitaplarındaki metinler, en önemli okuma aracı konumunda olmaktadır.

İlköğretim Okulları Türkçe Eğitim Programına (2002: 30–31) göre Türkçe öğretiminde metinler ana araç-gereçlerdendir ve Türkçe dersinde metin üzerinde çalışma kaçınılmazdır. Bu sebeplerden dolayı, Türkçe ders kitapları hazırlanırken göz önünde bulundurulması gereken en önemli unsurların başında, kitaplara alınacak metinlerin niteliği ve metinlerin öğrenci düzeyine uygunluğu gelmektedir.

Öğrenci düzeyine uygun metinlerin seçilmesi ile ilgili olarak Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliğinde (1995) “Kullanılan kelimeler ve cümle yapıları öğrenci seviyesine uygun olmalıdır.” ifadesi yer almaktadır.

Dil gelişimiyle ilgili yapılan çeşitli çalışmalar, öğrenci düzeyine uygun metin seçiminde yol gösterici olabilir. Öğrencilerin dil gelişimleriyle ilgili olarak Dökmen ve Dökmen’in (1988: 68) yaptığı çalışmada “Kişilerin dil gelişim düzeyleri yükseldikçe, kullandıkları ve anladıkları cümleler de

uzamaktadır.” sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmaya koşut olarak 2,5–4 yaş (Acarlar ve Dönmez, 1992: 177) ve 4–5 yaş (Güleryüz ve Dönmez, 1992: 214) arasındaki Türk çocuklarının dil yapılarının incelendiği iki çalışmada, yaş ile çocukların kullandığı cümle uzunluğu arasında doğru orantılı bir ilişki bulunduğu saptanmıştır. Daha sonra yapılan iki çalışmada da çocukların yaşları ile ortalama sözcü (ifade) uzunluğunun güçlü bir ilişkisinin olduğu ve yaş arttıkça ortalama sözcü uzunluğunun da arttığı (Ege, Acarlar ve Güleryüz, 1998: 27), yaş ile cümle uzunluğu arasında doğru orantılı bir artış olduğu (Acarlar, Ege ve Turan, 2002: 70) tespit edilmiştir.

Güneş’e (2003: 44–45) göre kısa ve basit yapıları cümleler uzun ve karmaşık yapıları cümlelere göre daha iyi öğrenilmektedir. Acarlar, Ege ve Turan’a (2002: 71) göre basit ve kısa hece yapıları Türkçede algılama kolaylığı sağlamaktadır. Buna göre denebilir ki kısa ve basit yapıları kelime ve cümleler algılamayı kolaylaştırmakta ve daha iyi öğrenilmektedir. Buradan hareketle ders kitaplarına metin seçimi yapılırken, kelime–cümle uzunlukları göz önünde bulundurulmalı ve yaş arttıkça kelime ve cümle uzunluğu da artmalıdır denebilir.

Metin seçiminde kelime ve cümle uzunluğunun önemli iki değişken olduğunu belirttikten sonra, metin seçimiyle ilgili olarak, İlköğretim Türkçe Dersi 1–5. Sınıflar Öğretim Programı’nda (2005: 428) “Kelimelerde olduğu gibi, çocuk kitaplarında kullanılan cümlelerin de kısa ve basit olması okunabilirliği arttırmaktadır.” biçiminde değinilen okunabilirlik kavramının da ele alınmasında fayda vardır.

Ateşman’a (1997: 71) göre okunabilirlik, okuyan tarafından metinlerin kolay ya da güç anlaşılır olma durumudur. Okunabilirlik, çoğunlukla metinlerin nicel özellikleri yani cümle ve kelime uzunlukları ve bilinmeyen kelime sayısı göz önüne alınarak metnin güçlüğüne belirlemeyi amaçlar. Metinlerin güçlük derecesinin belirlenmesi ve bu doğrultuda metinlerin düzeye uygunluğunun tespiti okunabilirliğin temel problemidir.

Metinlerin güçlük düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yabancı ülkelerde çeşitli okunabilirlik formülleri geliştirilmiştir. Aşağıda kısaca açıklanan bu formüller, metnin hangi düzeydeki okuyucuya uygun olduğunu, metin okuyucuya ulaşmadan önce kestirmeyi amaçlamaktadır. Formüller genellikle, metinden seçilen yüz kelime bölümlerin okunabilirliğini tespite çalışır. Seçilen yüzer kelime bölümlerin okunabilirlik ortalaması da metnin bütününün okunabilirlik düzeyini verir. Okunabilirliğin tespitinde daha çok, (hece sayısı olarak ortalama) kelime uzunluğu ile (kelime sayısı olarak ortalama) cümle uzunluğu değişkenleri kullanılmaktadır.

Bugüne kadar çeşitli ülkelerde geliştirilen okunabilirlik formülleri ve Türkçe için geliştirilen formül kısaca şu şekilde ele alınabilir:

a) Dale-Chall Formülü: Edgar Dale ve Jeanne S. Chall tarafından geliştirilmiş olan bu formül cümle uzunluğu ve zor (bilinmeyen) kelime sayısı yoluyla metnin güçlüğüne belirlemeyi amaçlar (Jacqueline, 1992: 3).

b) Gunning Fog Index: Robert Gunning'in geliştirdiği formül üç ve daha fazla heceli kelimeler ve cümlelerde kullanılan ortalama kelime sayısına dayalı bir formüldür (Temur, 2003: 175).

c) Fry Okunabilirlik Grafiği: Bir metinden baştan 100, ortadan 100 ve sondan 100 kelime olmak üzere seçilen üç bölümdeki cümle ve kelime sayıları ve bunların belirlenen grafikteki yerlerinin bulunmasıyla sınıf düzeyine uygun metin seçimini sağlamayı amaçlayan bir çalışmadır (Temur, 2003: 176–177).

ç) Flesch-Kincaid Formülü: Cümle başına düşen kelime ve kelime başına düşen hece sayısına dayalı bir formüldür (Temur, 2003: 175–176).

d) Raygor Formülü: Bu okunabilirlik formülünde metnin ya da kitabın başından, ortasından ve sonundan yüzer kelimelik bölümler seçilir. Seçilen bölümlerdeki cümleler, altı ve daha fazla heceli kelimeler sayılır ve Raygor grafiği ile karşılaştırılarak metnin okunabilirliği hakkında çıkarımlarda bulunulur (Cooter ve Flynt, 1996: 57).

e) Ateşman tarafından Türkçe için geliştirilen formül: Ateşman tarafından Türkçe için, kelime ve cümle uzunluğunu temel alan ve metinden seçilen yüz kelimelik bir bölümde uygulanabilen aşağıdaki okunabilirlik formülü ve sınıflandırması geliştirilmiştir:

$$\begin{aligned} \text{Okunabilirlik Sayısı} &= 198,825 - 40,175 x_1 - 2,610 x_2 \\ x_1 &= \text{Hece olarak ortalama kelime uzunluğu} \\ x_2 &= \text{Kelime olarak ortalama cümle uzunluğu} \end{aligned}$$

Tablo 1. Türkçe Okunabilirlik Aralıkları

Okunabilirlik Sayısı	Okunabilirlik Düzeyi
90–100	Çok Kolay
70–89	Kolay
50–69	Orta Güçlükte
30–49	Zor
1–29	Çok Zor

(Ateşman, 1997: 71- 74)

Bugüne kadar okunabilirlikle ilgili yapılan çalışmalarda metnin düzeyini belirlerken; metnin içeriği, uzunluğu, yapısı, mantık örgüsü, metnin birlikte kullanılan resimlerin etkisi, metnin öğretim programına uygunluğu, okuyucu ilgisi gibi unsurlar ölçümlerin dışında tutulmuştur (Fry, 2002: 287). Okunabilirlik ölçüsü metnin; bireye veya sınıfa uygunluğu, anlaşılması ya da anlaşılmaması, iyi ya da kötü oluşu ile ilgili kesin sonuçlar vermez. Yapılan çalışmalar ışığında denilebilir ki okunabilirlik formülleri metnin güçlüğü ile ilgili bir fikir verir. Okunabilirlik ölçüsü, metnin nitel özellikleri ile birlikte ele alınırsa ancak kesin bir sonuca ulaştırabilir.

Her dilin kelime ve cümle yapıları kendine has özellikler göstermektedir. Herhangi bir yabancı dil için geliştirilen formül, hiçbir değişiklik yapılmadan bir başka dilde kullanıldığı takdirde elde edilen sonuçların güvenilirliği hakkında belirsizlikler söz konusu olacaktır. Bu sebeple, bu araştırmada Türkçe için Ateşman (1997) tarafından geliştirilmiş olan okunabilirlik formülü kullanılmıştır.

Türkiye’de okunabilirlik ile ilgili çalışmalar şu şekilde ele alınabilir:

Türkiye’de okunabilirlikle ilgili yapılan ilk çalışma, Flesch’in okunabilirlik formülünün Türkçe’ye uyarlandığı Ateşman’ın (1997) çalışmasıdır. Bu çalışma, Türkçe için bir okunabilirlik formülünün geliştirilmiş olması ve okunabilirliğin güvenilir bir biçimde ölçülmesine imkan vermesi yönüyle önemlidir.

Ders kitaplarının okunabilirliğinin belirlenmesine yönelik ilk çalışma Kaya’nın (1998) çalışmasıdır. Bu çalışmada ikişer adet ilköğretim 4. ve 5. sınıf iş eğitimi ders kitabı, Gunning Fog Index’e göre okunabilirlik açısından incelenmiş ve kitaplar arasında okunabilirlik yönüyle anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Çocuk kitaplarının okunabilirliğinin belirlenmesine yönelik olarak Güneş’in (2000b) çalışmasında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 1996 yılında “Çocuk Kitapları Dizisi” çerçevesinde yayımlanan elli iki çocuk kitabı, okunabilirlik ölçütleri açısından incelenmiş ve 52 kitaptan 40 kitabın okunabilirlik ölçütlerine uygun olarak hazırlanmadığı saptanmıştır.

İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerle, bu kitapları okuyan öğrencilere ait kompozisyonların okunabilirlik açısından karşılaştırıldığı Temur’un (2002) çalışmasında, ders kitaplarındaki metinlerin ortalama okunabilirlik değerinin öğrenci kompozisyonlarından büyük olduğu tespit edilmiş ancak yapılan analizler bu değer anlamlı olmadığını ortaya koymuştur.

Gunning Fog Index’in güvenilirliğinin Türkçe üzerinde test edildiği Sönmez’in (2003) araştırmasında, formülün tutarlı bir sonuç vermediği tespit edilmiş ve Türkçe için bilinmeyen sözcük temelli matematiksel bir formül geliştirilmiştir.

Budak (2005) da çalışmasında Fransızca’yı temel alarak Gunning Fog Index’in geçerliliğini test etmiş ve Sönmez’in geliştirdiği formülle Gunning Fog Index’i karşılaştırmıştır. Sonuçta metnin anlaşılmasında, Fog Index’in temel aldığı, sözcüklerin hece sayısının belirleyici olmadığı, Sönmez’in formülünde temel alınan metinde anlamı bilinmeyen öğelerin belirleyici olduğu tespit edilmiştir.

Okunabilirlikle ilgili araştırmalara bakıldığında Temur’un (2002) çalışması dışında Türkçe ders kitaplarına ilişkin bir çalışmaya rastlanmamıştır. Oysa Türkçe dersi, bir yönüyle metin üzerinde çalışma zorunluluğu olan ve metinlerin önemli bir öğretim malzemesi olarak kullanıldığı bir derstir. Bu sebeple Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kelime-cümle uzunlukları ve

okunabilirlik düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur.

YÖNTEM

Problem Cümlesi

Tarama modelini esas alan bu çalışmada, “Türkçe ders kitaplarındaki masalların kelime ve cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri, ilköğretim birinci ve ikinci kademeye göre ne derece farklılaşmaktadır?” temel araştırma problemi ile birlikte aşağıda sıralanan alt problemlere cevap aranmıştır.

İlköğretim Türkçe ders kitaplarındaki masalların,

- kelime uzunlukları ne kadardır?
- cümle uzunlukları ne kadardır?
- okunabilirlik açısından düzeyleri nedir?
- kelime uzunluklarında, ilköğretim birinci ve ikinci kademe arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- cümle uzunluklarında, ilköğretim birinci ve ikinci kademe arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- okunabilirlik düzeylerinde, ilköğretim birinci ve ikinci kademe arasında anlamlı bir fark var mıdır?

İncelenen Materyaller

Bu çalışmada, 2558 sayılı Tebliğler Dergisi’nde tavsiye edilen Türkçe ders kitaplarından yansız olarak rastgele örnekleme yoluyla seçilmiş 46 adet ders kitabında yer alan bütün masal metinleri (66 tane masal metni), kelime-cümle uzunluğu ve okunabilirlik açısından incelenmiştir.

Türkçe ders kitaplarındaki metinler içerisinde, eğitimin her döneminde geçerli olması ve çocuğun ilgi duyduğu metinlerin başında yer alması sebebiyle bu çalışmada özellikle masal metinleri seçilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Verilerin toplanmasında; metin uzunluğu yönünden ortaklık sağlanması amacıyla masalların ilk yüz kelimesi temel alınmış, hece olarak ortalama kelime uzunluğu ve kelime olarak ortalama cümle uzunluğu tespit edilmiştir. İlköğretim birinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kısa olması sebebiyle, metin uzunluğu yönünden ortaklık sağlanması için ikinci kademedeki metinlerin de ilk yüz kelimesi seçilmiştir. Bazı metinlerde yüz kelime içerisinde cümle tamamlanmadığı için, arta kalan kelimeler cümlenin bitmesine kaç kelime kaldı ise buna göre oranlanıp bir değer verilerek alınmıştır. Daha sonra Ateşman’ın (1997) Türkçe için geliştirdiği, kelime ve

cümle uzunluğuna dayalı okunabilirlik formülü kullanılarak her masalın okunabilirlik düzeyi belirlenmiştir.

Veriler çözümlenirken masalların kelime ve cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri her sınıf için ortalama alınarak kullanılmış, kademeler arasındaki farklılığı test etmek amacıyla t-testi yapılmıştır.

BULGULAR

İncelenen masalların bütününün 1–5. ve 6–8. sınıflara göre ortalama kelime – cümle uzunlukları ve okunabilirlik değerleri şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

Tablo 2. İlköğretim Birinci Kademedeki Masalların Ortalama Kelime-Cümle Uzunlukları ve Okunabilirlik Düzeyleri

\bar{X}	Kelime Uzunluğu	Cümle Uzunluğu	Okunabilirlik Düzeyi
1.Sınıf	2,38	5,55	88,72
2.Sınıf	2,48	5,65	84,09
3.Sınıf	2,53	6,26	80,49
4.Sınıf	2,47	6,08	83,87
5.Sınıf	2,46	5,88	84,64

İlköğretim birinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki masalların ortalama kelime uzunluklarına bakıldığında, sınıflara göre kelime uzunluğunda fazla bir değişiklik olmadığı söylenebilir. Üçüncü sınıfa kadar kelime uzunluğunda düzenli bir gelişme olduğu, fakat üçüncü sınıfa göre dördüncü ve beşinci sınıfta bir düşüş meydana geldiği ifade edilebilir.

İlköğretim birinci kademedeki masalların ortalama cümle uzunluklarının birinci sınıftan üçüncü sınıfa kadar düzenli bir gelişme gösterdiği, ancak dördüncü ve beşinci sınıfta cümlelerin kısaldığı söylenebilir. Ayrıca birinci sınıf ile beşinci sınıf arasında, cümle uzunlukları açısından çok az bir fark olduğu ifade edilmelidir.

İlköğretim birinci kademedeki masalların ortalama okunabilirlik düzeyleri yönüyle, üçüncü sınıfa kadar düzenli bir şekilde güçleştiği, ancak dördüncü ve beşinci sınıflarda ikinci sınıf seviyesine düştüğü ifade edilebilir. Dördüncü sınıfta okutulan masalların okunabilirlik yönünden ikinci sınıfa göre daha kolay olduğu söylenebilir.

Tablo 3. İlköğretim İkinci Kademedeki Masalların Ortalama Kelime-Cümle Uzunlukları ve Okunabilirlik Düzeyleri

\bar{X}	Kelime Uzunluğu	Cümle Uzunluğu	Okunabilirlik Düzeyi
6.Sınıf	2,41	8,93	78,63
7.Sınıf	2,48	8,03	78,01
8.Sınıf	2,52	7,16	78,49

İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki masalların ortalama kelime uzunluğunun, sınıflara göre düzenli bir artış gösterdiği söylenebilir.

İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarına alınan masalların ortalama cümle uzunluğunda fazla bir fark olmamakla birlikte, düzenli bir ilerleme yerine düzenli bir düşüş olduğu, metinlerdeki cümlelerin giderek kısaldığı ifade edilebilir.

Tablodaki ortalama veriler dışında, metinler ayrı ayrı ele alındığında ikinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki masalların cümle uzunlukları arasında büyük farklılıklar vardır. Örnek olarak: Bir altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan “Kaz Yolar mısın?” adlı (Koyuncu ve Koyuncu: 2001) masalın ortalama cümle uzunluğu 6,45 kelime, aynı sınıf için hazırlanan başka bir kitapta yer alan “Sedef Kız” adlı (Gümüş: 2002) masalın ortalama cümle uzunluğu 14,55 kelimedir. Yine bir yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan “Ziyafet Sofrası” adlı (Gül ve Köktürk: 1999) masalın ortalama cümle uzunluğu 4,9 kelime, aynı sınıf için hazırlanan başka bir kitapta yer alan “İdi ile Bıdı” adlı (Kapulu: 2002) masalın ortalama cümle uzunluğu ise 10,5 kelimedir.

İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki masalların ortalama okunabilirlik düzeylerinin sınıflara göre düzenli bir gelişme göstermediği, sınıflara göre farkların çok küçük olduğu ve masalların ortalama okunabilirlik düzeyinin 78 (kolay) düzeyinde olduğu ifade edilebilir.

İlköğretim Türkçe ders kitaplarındaki masalların kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeylerinin I. ve II. kademeye göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 4, 5 ve 6’da ayrı ayrı sunulmuştur.

Tablo 4. Masalların Kelime Uzunluklarının I. ve II. Kademeye Göre Karşılaştırılması (T-Testi Sonuçları)

Kelime Uzunluğu	N	\bar{X}	Ss	sd	T	p
1. Kademe	32	2,46	,166	64	1,196	,236
2. Kademe	34	2,47	,159			

* p<.05

Tablo 4’e göre ilköğretim birinci kademe Türkçe ders kitaplarında bulunan masalların kelime uzunluğunun, ikinci kademedeki masalların kelime uzunluğundan 0,01 oranında farklılaştığı görülmektedir. Ancak bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t_{(64)}=1.196, p>.05$).

Tablo 5. Masalların Cümle Uzunluklarının I. ve II. Kademeğe Göre Karşılaştırılması (T-Testi Sonuçları)

Cümle Uzunluğu	N	\bar{X}	ss	sd	T	p
1. Kademe	32	5,88	,86	64	- 6,51	,000
2. Kademe	34	8,05	2,01			

* p<.05

Tablo 5 incelendiğinde, ilköğretim Türkçe ders kitaplarında bulunan masalların cümle uzunluklarının birinci ($\bar{X}=5.88$) ve ikinci ($\bar{X}=8.05$) kademeğe göre 2,17 oranında farklılaştığı görülmektedir. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t_{(64)}=-6.71$, $p<.05$).

Tablo 6. Masalların Okunabilirlik Düzeylerinin I. ve II. Kademeğe Göre Karşılaştırılması (T-Testi Sonuçları)

Okunabilirlik Düzeyi	N	\bar{X}	ss	sd	t	p
1. Kademe	32	84,36	7,32	64	2,572	,012
2. Kademe	34	78,37	7,64			

* p<.05

Tablo 6'ya göre ilköğretim Türkçe ders kitaplarında bulunan masalların okunabilirlik düzeylerinin birinci ($\bar{X}=84.36$) ve ikinci ($\bar{X}=78.37$) kademeğe göre farklılaştığı görülmektedir. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t_{(64)}=2.572$, $p<.05$).

SONUÇ

İlköğretim Türkçe ders kitaplarındaki masallar ortalama *kelime uzunluğu* yönüyle incelendiğinde, sınıflar arasında çok düşük farklar olduğu ve kademeler arasındaki farklılaşmanın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı söylenebilir. Anlamlı olmayan bu fark Türkçenin eklemeli bir dil olmasına ve ekler vasıtasıyla anlam oluşturma zorunluluğuna bağlanabilir. Ancak buna rağmen ilköğretim düzeyindeki metinlerde daha kısa heceli kelimelerin kullanılması faydalı olacaktır.

Masal metinleri incelendiğinde *cümle uzunluğu* yönüyle 6. sınıfa geçişte bir değişimin olduğu, 5. sınıfta yaklaşık 6 kelime olan ortalama cümle uzunluğunun 6. sınıfa geçildiğinde yaklaşık 9 kelimeye çıktığı görülmektedir. Ancak gerek ilköğretimin birinci, gerekse ikinci kademesinde bu gelişme dışında sınıflara göre cümlelerin kademeli olarak uzaması söz konusu değildir. Bu durum, öğrencideki dil gelişiminin süreklilik arz etmediği ve öğrencinin dil gelişiminde ilköğretim 6. sınıfa geçince bir gelişme olduğu izlenimi vermektedir.

Cümle uzunluğu yönünden, özellikle ilköğretim birinci sınıfla beşinci sınıf masal metinleri arasında çok az bir fark olduğu görülmektedir. Oysa birinci sınıfta öğrenim gören bir öğrenci ile beşinci sınıf öğrencisi dil gelişimi açısından eşit değildir. Birinci sınıftan beşinci sınıfa kadar verilen eğitimin ve çevrenin öğrencinin dil gelişimi açısından geliştirici etkileri olacaktır.

Dikkate değer bir nokta olarak, Temizkan'ın (2003: 222) çalışmasında, ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin bir cümlede ortalama 7,31 kelime kullandığı tespit edilmiştir. Ders kitaplarındaki masalların cümle uzunluğu ise 6. sınıfta 8,93 kelimedir. Aradaki bu farkın öğrencileri geliştirici düzeyde olduğunu düşünmek güçtür. Temur (2002) da çalışmasında öğrenci kompozisyonlarının cümle uzunluğu ile ders kitaplarındaki metinlerin cümle uzunlukları arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığını ifade etmiştir.

Farklı ders kitaplarına alınan masalların cümle uzunlukları arasında da büyük farklılıklar mevcuttur. Altıncı sınıf için seçilen masalların ortalama cümle uzunluğu 7 ile 15 kelime arasında ve yedinci sınıf için alınan masalların ortalama cümle uzunluğu 5 ile 11 kelime arasında değişmektedir. Bu durum, altıncı ve yedinci sınıflardaki metinlerde ortalama cümle uzunluğu noktasında açık bir belirsizliğin bulunduğunu göstermektedir denebilir.

Sonuç olarak; ders kitaplarına alınan masalların cümle uzunluğu yönüyle, öğrencilerin yaşlarına ve eğitim düzeylerine göre değişmediği ve öğrencileri bu yönde geliştirici bir özellik göstermediği söylenebilir. Elde edilen bu bulgu; çocukların yaşları ile ortalama cümle uzunluklarının güçlü bir ilişkisi olduğu ve yaş arttıkça kullanılan ortalama cümle uzunluğunun da arttığını gösteren Acarlar ve Dönmez (1992), Gülerüz ve Dönmez'in (1992) okulöncesi; Ege-Acarlar ve Gülerüz (1998), Acarlar-Ege ve Turan'ın (2002) okulöncesi ile ilköğretim birinci sınıf düzeylerinde yaptıkları çalışmalar; Dökmen ve Dökmen'in (1988) ve Güneş'in (2003) ulaştıkları sonuçlarla çelişmektedir. Bunun yanında bu bulgunun, Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği (1995) ve İlköğretim Türkçe Dersi 1-5. Sınıflar Öğretim Programı'nda (2005) yer alan "öğrencilerin yaşlarına ve eğitim düzeylerine uygun olarak, dil gelişim düzeyleri yükseldikçe cümleler de uzamalıdır" ifadesine koşut bir özellik göstermediği de açıktır.

Masalların ortalama *okunabilirlik düzeylerinde* sınıflara göre belirgin bir değişim söz konusu değildir. Hatta 4. sınıftaki metinler 3. sınıf metinlerine göre daha kolaydır ve 6. sınıf ile 7. sınıf için seçilmiş metinler arasında güçlük yönünden neredeyse hiçbir fark yoktur denebilir. Bu bulgu, sınıflara göre metinlerin düzeye uygun olup olmadığı noktasında belirsizlikler bulunduğunu göstermekte ve Kaya'nın (1998) iş eğitimi kitapları ve Temur'un (2002) Türkçe ders kitaplarıyla ilgili ulaştığı bulgularla benzerlik göstermektedir. Okunabilirlik açısından olumlu olan nokta ilköğretim birinci kademedeki ortalama 80 civarında olan okunabilirlik sayısının ikinci kademedeki ortalama 70 civarında olmasıdır. Okunabilirlik açısından ikinci kademedeki metinlerin

birinci kademedekilere göre daha güç olduğu, bu yönüyle metin seçimi yapılırken kademeler arasındaki düzeyin dikkate alındığı söylenebilir.

ÖNERİLER

Çalışmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu öneriler getirilebilir:

- “Ders Kitapları Yönetmeliğinde” ders kitaplarına seçilecek metinlerin nitelikleri, özellikle metnin öğrenci seviyesine uygunluğunun hangi ölçütlerle belirleneceği açık bir şekilde ifade edilmelidir.
- Bu çalışmada okunabilirlik yönünden incelenen metinlerin güçlüğü yalnızca kelime ve cümle uzunlukları yönüyle ele alınmıştır. Türkçe için kelime sıklığına ilişkin çalışmaların (Çiftçi, 1991; Tosunoğlu, 1998; Göz, 2003; Karadağ, 2005; Kurudayıoğlu, 2005; Temur, 2006) sınırlı olması nedeniyle metinler kelime bilgisi yönünden incelenememiştir. Metinlerin kelime bilgisi yönüyle güçlüğüne belirlenebilmesi için kelime sıklığına ilişkin daha geniş çalışmalara ihtiyaç vardır.
- Türkçe için, bilinmeyen kelimelerin de göz önünde bulundurulduğu yeni formüllerin geliştirilmesi gerekmektedir.
- Okunabilirlik açısından öğrencilerin düzeyini belirlemeye yönelik daha geniş çalışmalar yapılmalıdır.
- İlköğretim birinci ve ikinci kademe için yeni kitapların hazırlandığı bu dönemde; ders kitaplarına metin seçimi yapılırken öğrenci düzeyi gözden uzak tutulmamalı, metinler sınıf düzeylerine göre kademeli olarak geliştirilmeli ve metinlerin okunabilirliği de göz önüne alınmalıdır.
- Okunabilirlik, metinlerin zorluk derecelerini nicel özellikleri ile ifade etmeye çalışmaktadır, bu yönüyle kesin bir ölçüt olmamakla birlikte metnin güçlüğü hakkında fikir verir. Metinlerin nitel özelliklerinin de ölçülebilmesi için formüller geliştirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Acarlar, F. ve Dönmez, N. B. (1992). 30-47 Aylar (2.5-4 Yaş) Arasındaki Türk Çocuklarının Dil Yapılarının İncelenmesi. **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 8 (3): 163-203.
- Acarlar, F., Ege, P. ve Turan, F. (2002). Türk Çocuklarında Üst Dil Becerilerinin Gelişimi ve Okuma ile İlişkisi. **Türk Psikoloji Dergisi**, 17 (50): 63-73.
- Ateşman, E. (1997). Türkçede Okunabilirliğin Ölçülmesi. **Dil Dergisi**, 58: 71-74.
- Budak, Y. (2005). Metinlerin Okunabilirlik Düzeylerinin Saptanmasına Yönelik Eleştirel Bir Bakış. **Eğitim Araştırmaları**, 21: 76-87.
- Ceyhan, E. ve Yiğit, B. (2004), **Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi**. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Cooter, R. B. and Flynt, E. S. (1996). **Teaching Reading in the Content Areas**. New Jersey: Prentice-Hall Inc. A Simon & Schuster Company.
- Coşkun, E. (2003). Çeşitli Değişkenlere Göre Lise Öğrencilerinin Etkili Okuma Becerileri ve Bazı Öneriler. **Türklük Bilimi Araştırmaları Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı**, 13: 219–232.
- Çiftçi, M. (1991). **Bir Grup Yüksek Öğrenim Öğrencisi Üzerinde Kelime Serveti Araştırması**. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Türkiye.
- Dökmen, Ü. ve Yaşın-Dökmen, Z. (1988). **İlkokul Kitaplarındaki Dilin ve Türkçeyi Kullanma Becerisinin Psikolojik Bir Yaklaşımla Değerlendirilmesi**. 1-3 Ekim 1986 Ankara, Türk Dilinin Öğretimi Toplantısı'nda sunulmuş bildiri. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Ege, P., Acarlar, F. ve Güteryüz, F. (1998). Türkçe Kazanımında Yaş ve Ortalama Sözce Uzunluğunun İlişkisi. **Türk Psikoloji Dergisi**, 13 (41): 19-31.
- Farnan, J. (1992). **Mapping: Organizing News Stories for Improved Readability. Does it Work?**. 5-8 August 1992 Montreal, 75th Annual Meeting of The Association for education in Journalism and Mass Communication, Quebec, Canada. (ED 349545) www.eric.ed.gov. (23.08.2005 tarihinde erişilmiştir.).
- Flesch, R. (2001). **How To Write English: Let's Start With The Formula**. www.mang.canterbury.ac.nz/courseinfo/AcademicWriting/Flesch.htm. (23.08.2005 tarihinde erişilmiştir.).
- Fry, E. (2002). Readability versus Leveling: Both Of These Procedures Can Help Teachers Select Books For Readers At Different Stages. **The Reading Teacher**, 56: 286-292.
- Göz, İ. (2003). **Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü**. Ankara: TDK Yayınları.
- Güteryüz, F. ve Dönmez, N. B. (1992). 48-60 Aylar (4-5 Yaş) Arasındaki Türk Çocuklarının Dil Yapılarının İncelenmesi. **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 8 (3): 205-225.
- Güneş, F. (2000a). **Okuma Yazma Öğretimi ve Beyin Teknolojisi**. Ankara: Ocak Yayınları.
- Güneş, F. (2000b). **Çocuk Kitaplarının Okunabilirlik Ölçütleri Açısından İncelenmesi**. 20-21 Ocak 2000 Ankara, I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Ankara: Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Öğretim Merkezi Yayınları.
- Güneş, F. (2003). Okuma-Yazma Öğretiminde Cümlenin Önemi. **Türklük Bilimi Araştırmaları Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı**, 13: 39–48.
- İlköğretim Okulları Türkçe Eğitim Programı** (2002). İstanbul: MEB Yayınları.

- İlköğretim Türkçe Dersi 1–5. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu** (2005). Ankara: MEB Yayınları.
- İlköğretim Türkçe Dersi 6–8. Sınıflar Öğretim Programı** (Taslak Basım) (2005). Ankara: MEB Yayınları.
- Johnson, K. (1998). **Readability**. www.timetabler.com (23.08.2005 tarihinde erişilmiştir.).
- Karadağ, Ö. (2005). **İlköğretim I. Kademe Öğrencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Araştırma**. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara: Türkiye.
- Kaya, Z. (1998). İş Eğitimi Kitaplarının Okunaklılığı. **Eğitim ve Bilim**. 108: 30–35.
- Kaya, Z. (1999). **Ders Kitabı Seçimi**. 10-12 Eylül 1997 Eskişehir, 4. Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kurudayıoğlu, M. (2005). **İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Araştırma**. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara: Türkiye.
- Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği** (1995). 2434 Sayılı Tebliğler Dergisi http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2434_0.html (23.08.2005 tarihinde erişilmiştir.).
- Özbay, M. (2002). **Öğretmen Görüşlerine Göre Ankara Merkez İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi**. Ankara.
- Sever, S. (2003). **Çocuk ve Edebiyat**. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2003). Metinlerin Eğitselliğini Saptamada Matematiksel Bir Yaklaşım (Sönmez Modeli). **Eğitim Araştırmaları**, 10: 24–39.
- Temizkan, M. (2003). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarının Dil Gelişimi Bakımından İncelenmesi. **Türklük Bilimi Araştırmaları** Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı, 13: 219–232.
- Temur, T. (2002). **İlköğretim 5.Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Bulunan Metinler ile Öğrenci Kompozisyonlarının Okunabilirlik Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması**. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara: Türkiye.
- Temur, T. (2003). Okunabilirlik (Readability) Kavramı. **Türklük Bilimi Araştırmaları** Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı, 13: 169-180.
- Temur, T. (2006). **İlköğretim 4 ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Yazı Dilindeki Kelime Hazinesinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi**. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara: Türkiye.
- Tosunoğlu, M. (1998). **İlköğretim Okuluna Başlayan Öğrencilerin Okuma Yazmayı Öğrenmeden Önceki Kelime Serveti Üzerine Bir Araştırma**. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara: Türkiye.

Yalçın, A. (1996). Türkçe Ders Kitaplarının Planlanması ve Yazılması. **Türk Yurdu**, 107: 24-27.

2549 Sayılı Tebliğler Dergisi (2003). <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/index-arsiv3.htm> (23.08.2005 tarihinde erişilmiştir.).

İNCELENEN MASALLAR

Aksakal, M. ve Çetin, A. (2001). Horoz, Köpek ve Tilki. **İlköğretim Türkçe 1**. İstanbul: Başarı Yayıncılık.

Aksakal, M. ve Çetin, A. (2001). Güvercin ile Karınca. **İlköğretim Türkçe 4**. İstanbul: Başarı Yayıncılık.

Anaç, H. ve Tuncel, M. T. ve Çalışkan, S. ve Öz, M. (2000). Tarla Kuşu ve Yavruları. **İlköğretim Türkçe 4**. Ankara: Delta Yayıncılık.

Bakırcıoğlu, R. ve Yalçın G. (2003). Kent Faresi ile Kır Faresi. **İlköğretim Türkçe 1**. Ankara: Özgün Yayınları.

Bakırcıoğlu, R. ve Yalçın G. (2003). Her Karıncaya Bir İş; Aç Gözlü Kurt; Çiçek ile Çocuk; Masallara Ne Oldu?. **İlköğretim Türkçe 3**. Ankara: Özgün Yayınları.

Bakırcıoğlu, R. ve Yalçın G. (2003). Yalancı Keçi; Kurdun Bahanesi. **İlköğretim Türkçe 4**. Ankara: Özgün Yayınları.

Batur, S. ve Yıldırım, C. (2001). Akıllı Evlat; Aslan, Kurt, Tilki. **İlköğretim Türkçe 6**. İstanbul: Özyürek Yayın Evi.

Batur, S. ve Yıldırım, C. (2001). Yunus Balığı Sırtındaki Çocuk. **İlköğretim Türkçe 7**. İstanbul: Özyürek Yayın Evi.

Çolak, N. ve Ülgen, S. ve Çırak, E. (2002). Tembel Guguk Kuşu; Horoz, Köpek ve Tilki; Çam Ağacının Masalı; Çuf Çuf Tren; Saz ile Çınar; Güneş ile Poyraz; Güç Birliği. **İlköğretim Türkçe 2**. İstanbul: Berk Yayınları.

Doğruel, S. ve Kurtar, S. ve Gündoğdu, M. (2001). Balıkçıl. **İlköğretim Türkçe 7**. İstanbul: MEB Yayınları.

Gül, M. ve Köktürk, M. (1999). Dil; İhtiyar Balıkçı; Ölüm Geldi Kuzuya. **İlköğretim Türkçe 6**. Ankara: Yıldırım Yayınları.

Gül, M. ve Köktürk, M. (1999). Ziyafet Sofrası. **İlköğretim Türkçe 7**. Ankara: Yıldırım Yayınları

Gümüş, A. (2002). Horozla Tilki; Mor Dağlarda Korkusuz Köyü I. **İlköğretim Türkçe 7**. İstanbul: Altın Kitaplar.

Hengirmen, M. ve Aydoğan, B.K. ve Yılmaz, N. ve Çınar, P. ve Güngör, Ö. (2002). Sadık Dost. **İlköğretim Türkçe 4**. İstanbul: Engin Yayıncılık.

Hengirmen, M. ve Aydoğan, B.K. ve Yılmaz, N. ve Çınar, P. ve Güngör, Ö. (2002). Balıkçıl. **İlköğretim Türkçe 5**. İstanbul: Metro Yayınları.

Kapulu, A. (2002). Güvercinle Fare; Tanıklar Kayası. **İlköğretim Türkçe 6**. Ankara: Koza Yayınları.

Kapulu, A. (2002). Bencil Dev; İdi ile Bıdı. **İlköğretim Türkçe 7**. Ankara: Koza Yayınları.

Kapulu, A. (2002). Cici Semer. **İlköğretim Türkçe 8**. Ankara: Koza Yayınları.

Karaca, A. ve Kapulu, A. (2000). At ile Eşek. **İlköğretim Türkçe 1**. Ankara: Koza Yayınları.

Koyuncu, M. ve M. (2001). Perili El; Kaz Yolar mısın?; Güvercin, Tilki, Leylek. **İlköğretim Türkçe 6**. Ankara: Tutibay Yayınları.

Koyuncu, M. ve M. (2001). Çınar Ağacı ile Saz. **İlköğretim Türkçe 7**. Ankara: Tutibay Yayınları.

- Öz, E. ve S. (2002). Tasa Kuşu. **İlköğretim Türkçe 6**. İstanbul: Ders Kitapları A.Ş.
- Öz, E. ve S. (2002). Oğuz Han. **İlköğretim Türkçe 7**. İstanbul: Ders Kitapları A.Ş.
- Özkan, H. ve Gürsoy, H. ve Vardar, M.E. (1999). Aslan ile Fare; Mavi Bulut. **İlköğretim Türkçe 3**. Eskişehir: MEB Yayınları.
- Saraçoğlu, A. ve Çimen, C. ve Güzel, Y. (2001). Tasmalı Güvercin. **İlköğretim Türkçe 8**. İstanbul: MEB Yayınları.
- Sarıca, S. ve Gündüz, M. (1999). Gezgin ve Kuyumcu. **İlköğretim Türkçe 7**. İstanbul: Fil Yayınları.
- Tekışık, H. H. (2000). Kardeş Payı; Tilki ile Leylek; Üç Gözlü Çocuk; Papatya; Aceleci Elma Ağacı. **İlköğretim Türkçe 2**. Ankara: Üner Yayınları.
- Tekışık, H. H. (2000). Akılsız Horoz; Ağustos Böceği ile Karınca; Tavşanla Aslan. **İlköğretim Türkçe 3**. Ankara: Üner Yayınları.
- Tunç, A. (2002). Tavşan ile Kaplumbağa; Beyaz Kuzu; Yaşasın Bahar. **İlköğretim Türkçe 2**. İstanbul: Metro Yayınları.
- Tunç, A. (2002). Haksever Aslan. **İlköğretim Türkçe 3**. İstanbul: Metro Yayınları.
- Ünal, M. ve Öner, M. Y. ve Bayrak, N. (2002). Perili El. **İlköğretim Türkçe 6**. Ankara: MEB Yayınları.
- Yıldırım, V. (2000). Deniz Niçin Tuzludur; Kartalla Baykuş. **İlköğretim Türkçe 7**. Ankara: Elit Yayınları.
- Yıldız, N. (2000). Keloğlan ile Anası; Dil. **İlköğretim Türkçe 6**. İstanbul: Mahir Yayınları.
- Yıldız, N. (2000). Kavak Ağacı; Cennet Bursa. **İlköğretim Türkçe 7**. İstanbul: Mahir Yayınları.
- Yörük, Y. ve Mihçi, A. İ. ve Başer, S. ve Yörük, S. (2001). Tasa Kuşu; Çayır Kuşu ve Papatya. **İlköğretim Türkçe 6**. İstanbul: Serhat Yayınları.